

Substantiva mezi slovesem a jménem

Substantiva na *-ní (-tí) / -hue (-mue)* v češtině a ruštině ve světle paralelního korpusu¹

Jana Kocková (Praha)

NOUNS BETWEEN VERBS AND NOMINALS

NOUNS IN *-NÍ (-TÍ) / -HUE (-TUE)* IN LIGHT OF THE PARALLEL CORPUS

The paper first describes Czech verbal nouns and Russian event nominals in *-hue (-mue)*. Despite many formal similarities, the position of these nouns in the systems of the Czech and Russian languages respectively is different — they are assigned to non-finite verbal forms in Czech and to event nominals in Russian. The aim of this paper is to focus on the contrastive examination of these nouns and to present a corpus-based study of the equivalents of Czech verbal nouns in Russian. The analysis showed that nominals in *-hue (-mue)* have a specific position among the Russian event nominals and that at least some of them retain the verbal potential. Russian event nominals in *-hue (-mue)* exhibit the highest frequency among the equivalents of Czech verbal nouns. Both languages prefer to use these nouns in certain contexts (e. g. to express verbal process). The position of Czech verbal nouns in the verbal system is significant; the actively used non-finite verbal forms are participles and verbal nouns, i. e. forms which relate to existing part-of-speech paradigms. Consequently, non-finite verbal functions can be expressed in Czech by means that are not contrary to morphological regularities of the inflectional type.

KEYWORDS

verbal nouns, event nominals, Czech, Russian, equivalent

KLÍČOVÁ SLOVA

verbální substantiva, dějová substantiva, čeština, ruština, ekvivalent

1. ÚVOD

Substantiva na *-ní (-tí)* jsou rozšířená ve všech moderních slovanských jazycích,² mají však v jednotlivých jazykových systémech různé postavení. Také v češtině a ruštině

1 Tento článek vznikl v rámci srovnávacích analýz neurčitých tvarů slovesných v češtině a ruštině (viz Kocková, 2011, 2013, 2015) a je prvotní studií pro další kontrastivní výzkum českých a ruských substantiv na *-ní (-tí) / -hue (-mue)*.

2 Rozšíření tvarů na *-ní* bývá někdy spojováno s vlivem církevní slovanštiny: „Man nimmt eine besondere Verbreitung in den Sprachen an, die unter stärkerem Einfluss des Kirchenslavischen standen, dem Süd- und Ostslavischen. Doch auch im Westslavischen, wo das Verhältnis zum Kirchenslavischen loser war, war es immer produktiv, neben der Literatursprache auch in den Dialekten“ (Müncho, 1995, s. 44). Substantiva na *-hue* jsou rozšířená i v ruských dialektech, což oslabuje význam vlivu církevní slovanštiny i v ruštině

OPEN ACCESS

se jejich interpretace přes řadu formálních shod liší. V češtině jsou substantiva na *-ní/-tí* tradičně označována jako tzv. verbální substantiva (Příruční mluvnice češtiny, dále jen PMČ, 1995, s. 148; Nový encyklopedický slovník češtiny online, dále jen NESČ, heslo verbální substantiva)³. Jedná se o tvary, které formálně odpovídají substantivům, jejich tvoření od slovesa je ovšem paradigmatické a přejímají řadu dalších charakteristik slovesa.

Naproti tomu jako dějová substantiva (v užším smyslu) jsou v češtině označována deverbativní substantiva utvořená různými sufixy, která označují děj nebo výsledek děje, netvoří se se stejnou pravidelností jako verbální substantiva, nereflektují ve stejné míře vid a nepřebírají valenční rámec slovesa s takovou pravidelností jako substantiva verbální (srov. NESČ, heslo dějové substantivum; Panevová, 2002, s. 33).

V ruštině jsou substantiva na *-ние/-тие* pojímána jako jeden z typů dějových, deverbálních substantiv, byť se zvláštním postavením — jejich tvoření podléhá jen malým restrikcím, nejvýrazněji vyjadřují kategorii děje a jsou nejfrekventovanějším typem dějových substantiv (44 % slovníkových tvarů dějových substantiv, Müncho, 1995, s. 111). Na rozdíl od jiných sufixů tvořících ruská dějová substantiva se sufixy *-ние/-тие* pojí pouze se slovesnými kmeny. Tato substantiva jako jediná obsahují i prostředky vyjadřující vid u slovesa, tj. jak vidové prefixy, tak sufixy (viz níže). Také transformace valenčního rámce neprobíhá u dějových substantiv na *-ние/-тие* s takovou pravidelností jako u českých verbálních substantiv (*уважать старших/ уважение к старшим*, srov. Straková, 1980, s. 95)

Následující řádky se věnují srovnání charakteristik těchto substantiv z kontrastivního česko-ruského hlediska včetně analýzy ekvivalentů českých verbálních substantiv v ruštině na základě paralelních korpusů.

2. VLASTNOSTI SUBSTANTIV NA *-NÍ (-НИЕ)/ TÍ (-ТИЕ)*

Mezi základními vlastnostmi českých verbálních substantiv je uváděna především paradigmaticnost jejich tvoření, významová shoda se slovesem (PMČ, 1995, s. 148, ale také již Kopečný, 1958), přejímání některých verbálních kategorií a argumentové struktury slovesa, homogenost slovtvorného procesu, zachování slovesných vý-

(např. Булатова, 1957, s. 352). Stejně tak proti významu vlivu církevní slovanštiny mluví i rozšíření verbálních substantiv v těch západoslovanských jazycích, kde byl vliv církevní slovanštiny okrajový (např. lužická srbština).

- 3 Verbální substantiva byla tradičně řazena mezi slovesné tvary (např. Havránek — Jedlička, 1960; Mluvnice češtiny II, dále jen MČ II; Kopečný, 1958, s. 132). MČ II je pojímá jako výsledek slovnědruhově transpozice (MČ II, s. 135), verbální substantiva chápe jako prostředek vyjádření děje jako substance. Naproti tomu např. PMČ je uvádí mezi dějovými substantivy (PMČ, 1995, s. 148), stejně tak NESČ je charakterizuje jako dějová, deverbální substantiva. S řazením verbálních substantiv do verbálního paradigmatu polemizuje i Křížková (Křížková, 1968, s. 84 a s. 144). Veselovská považuje verbální substantiva za syntakticky derivovaná substantiva a odlišuje je od nederivovaných substantiv, tj. dějových substantiv v užším smyslu (Veselovská, 2001).

znamů díky zachování slovesných prefixů a sufixů a neschopnost tvořit adjektiva a deminutiva (Karlík — Nübler, 1998, s. 106n, NESČ, verbální substantivum). Nepříliš obvyklá je také redukce pádových tvarů⁴. Některé tyto vlastnosti se relativizují při srovnání dvou jazykových systémů a také díky dostupnosti širších jazykových dat.

Verbální substantiva se v češtině tvoří **paradigmaticky**, téměř od všech sloves (PMČ, 1995, s. 148). Netvoří se od modálních, sponových a kauzativních sloves (Karlík, 2002, s. 20). Uvádí se, že se spíše netvoří od frekventativ (Křížková, 1968, s. 134; Šmilauer, 1972, s. 83), stavových sloves (Havránek — Jedlička, 1960) a iterativ⁵. Ovšem i zde můžeme najít v současné době doklady tvarů, u kterých se tvoření verbálních substantiv nepředpokládalo, např. pro slovesa *zbývat*, *růst*, *bát se* (Karlík, 2004a, s. 77):

Takové se nehodí do všeobecné uspokojivé koncepce nenápadného „bání se“. / Ale ne, neodpíral jsem mu radost z příjemného bání se... (Syn 2006pub/ Syn 2005)

„... já myslím, že je to od rostení zoubků ...“ / “... ale celá procedura rostení, zrání a sklizně vás zcela pohltí...” (internet: <http://1url.cz/RtGgj> / <http://1url.cz/UtGgd>)

Pro česká verbální substantiva je obecně charakteristická právě potenciálnost tvoření jednotlivých tvarů, která se v určitých situacích a kontextech aktivuje, např. při potřebě vyjádřit procesualnost děje (srov. *Speciální ventil NUK nejenže neteče, ale zabrání i zbývání tekutiny v brčku. × ... ?ale zabrání i zbytku tekutiny v brčku*).

Dostupnost jazykových dokladů relativizuje i některé další předpoklady — například, že se od verbálních substantiv netvoří deminutiva, srov. příklad Stehlíkové: *Tak si mohla v klidu dopřát šálek čaje a počteníčko v novinách* (Stehlíková, 2010, s. 24).

V ruštině existují větší restriktce tvoření substantiv na *-nie/-mie*, především často neexistují odpovídající substantivní tvary pro slovesa obou vidů, čímž se rozrušuje možnost vyjádřit vidovou opozici u substantiv. Neomezeně se tvoří od sloves nedokonavého vidu na *-ивать/-ывать*, kde je podle Zalizňaka tvoření téměř paradigmatické (Зализняк, 2007, s. 43)⁶.

V ruštině se také na rozdíl od češtiny substantiva na *-nie/-mie* často významově emancipují od slovesa, tj. nabývají konkrétních významů a ztrácejí dějový význam. Tuto tendenci mají především substantiva utvořená od sloves dokonavého vidu, která nabývají významu výsledku nebo produktu činnosti (*название, показание, Зализняк, 2007, s. 44*)⁷.

4 Vzhledem k tomu, že verbální substantiva s dějovým významem nemívají plurál, jde o paradigma s 2 tvary.

5 Stehlíková (2010, s. 16) upozorňuje na to, že pro některá verbální substantiva od iterativ sice není doklad v ČNK, nicméně jsou pro mluvčí přijatelná. Dnes již pro některá z těchto iterativ doklady v ČNK SYN2000 máme, např.: *„Ona si vzala právo zničit jeho spávání vedle chlapce“*.

6 Na některá omezení tvoření od prefigovaných sloves, především v souvislosti s tzv. externími (superlexikálními) prefixy upozorňuje Pazelskaja (2012, s. 248n.).

7 V češtině je několik slov, která z diachronního pohledu nabyly konkrétních významů (*stavení, brnění, rčení* apod.) a ztratila zcela dějový význam.

OPEN ACCESS

Jako jedna z vlastností českých verbálních substantiv se uvádí i **homogenost slovtvorného procesu** (Karlík — Nübler, 1998, s. 106n), tj. na rozdíl od dějových substantiv se tvoří pomocí stejného tvarotvorného paradigmatu, pomocí omezeného počtu sufixů. Toto kritérium ovšem vyplývá pouze z předchozí klasifikace na verbální a dějová substantiva. V ruštině, kde jsou tvary na *-nie/-mie* součástí dějových substantiv, je i *-nie/-mie* jedním z řady sufixů dějových substantiv.

Česká verbální substantiva přejímají některé slovesné kategorie, především reflektují kategorii **vidu**, diskutuje se i o kategorii slovesného způsobu (Jelínek, 1967, s. 563; Kopečný, 1958, s. 49; Karlík, 2004b). Kategorie vidu se projevuje především citlivostí na spojení s vidovými předložkami a s fázovými slovesy (*během oprávnění* / **během opravení*, Karlík, 2004a, s. 78; *začal s dopisováním románu* / **s dopsáním románu*, Stehlíková, 2010, s. 56)⁸.

Názory na to, zda si substantiva na *-nie/-mie* v ruštině zachovávají vidový význam, se různí⁹. Zalizňak zastává názor, že dějová substantiva na *-nie/-mie* integrují významy obou vidů a v závislosti na kontextu, příp. komunikačních cílech se mohou aktualizovat „некоторые элементы исходного видового значения“ (Зализняк, 2007, s. 45). Vid se projevuje také v tendenci nabývat konkrétních významů (častěji u tvarů dokonavého vidu, srov. Зализняк, 2007, s. 44). Ruská substantiva na *-nie/-mie* nejsou citlivá na spojení s fázovými slovesy a časovými předložkami: *Вася начал писание* / *написание письма*. (srov. *Vasja začal psaní dopisu* / **napsání dopisu*); *в течение написания всей работы* / *в течение писания письма* (**v průběhu napsání celé práce* / *v průběhu psaní dopisu*). Vidové významy jsou u těchto dějových substantiv oslabeny i neúplností vidového paradigmatu, dějová substantiva na *-nie/-mie* se často tvoří pouze od jednoho tvaru vidové dvojice a fungují pak pro oba původní vidové významy, případně jsou tvary s původně různými vidovými významy používány ve stejných kontextech (např. *сжигание* — *сожжение*, viz také příklady s časovými předložkami výše). V některých případech konkurují i tvary jiných dějových substantiv (především utvořených pomocí sufixu *-ка* a nulového sufixu). Existuje mnoho dvojic dějových substantiv, kde je od slovesa nedokonavého vidu utvořeno substantivum se sufixem *-nie* a od slovesa dokonavého vidu substantivum se sufixem *-ка*, tyto dvojice se často liší dodatečným sémantickým rysem¹⁰.

⁸ Nicméně zde není situace tak jednoznačná, srov. parafrázi Kopečného (1962, s. 44) příkladu: **Začíná s věnováním knihy Petrovi*, ale: *Už zase začíná s věnováním svých knih*.

⁹ Ohledně vidové kategorie u ruských dějových substantiv na *-nie/-mie* se objevují různé názory: vid není zachován (Виноградов, 1947, § 20. I.; Хохлачева, 1962, s. 89; Isačenko, 1982, s. 210), zachovány jsou zbytky vidového významu (Пешковский, 1959, s. 101n.), vid je zachován (Митрофанова, 1973, s. 63; Левин, 1941, s. 63; viz také Müncho, 1995, s. 51).

¹⁰ Korjakovceva (Коряковцева, 2002, s. 346) se dokonce domnívá, že jsou tyto tvary ve vztahu komplementární distribuce. Pravděpodobnější je domněnka Булина (Булин, 1964, s. 69), že synonymie tvarů na *-nie* a *-ка* vede k vytlačení jednoho z tvarů. Také tvary dějových substantiv na *-ка* a *-0* se mohou dostat do konkurenčního postavení. Podle Моисеева jsou ve vztahu komplementární distribuce (Моисеев, 1987, s. 148); pokud existují oba tvary, jeden se přestává používat nebo se používá pouze v jiném než dějovém významu (např. *вынос* / *выноска*).

Uvádí se, že česká verbální substantiva si na rozdíl od dějových (v užším smyslu) uchovávají slovesné prefixy i sufixy, které se podílejí na tvorbě vidového významu (NESČ, heslo verbální substantivum). Zachování vidových prefixů a sufixů ovšem nemusí být nutně znakem zachování vidového významu, jak ukazuje právě ruština, kde jsou dějová substantiva na *-нue/-тue* jediná, která si vidové prefixy i sufixy uchovávají, nicméně zachování vidového významu je u nich sporné.¹¹

V češtině mají verbální substantiva možnost pojit se s **reflexivním postfixem** *se/si*. Jelínek dává tento jev do souvislosti s mechanickým užitím pod vlivem příslušných tvarů slovesných (Jelínek, 1963, s. 231). Zatímco u sloves je status *se/si* hodnocen různě, u substantiv má pevné místo postfixu (srov. Nádeníček, 2004). V ruštině je *-ся/-сь* vždy postfixem, ovšem nepojí se s podstatnými jmény. V rámci češtiny můžeme možnost užití postfixu *se/si* považovat za rozšíření možností vyjádření slovesných vlastností u verbálních substantiv. V rámci českého systému neurčitých tvarů slovesných se s touto možností setkáváme i u participií (tzv. verbálních adjektiv *smějící se, vyvinuvší se*). V ruštině odpovídá významu zvrátného i nezvrátného slovesa jeden substantivní tvar (*мотание — мотать/мотаться*), v některých případech se tvar utvořený od zvrátného slovesa asociuje s jedním tvarem původně vidového páru (*простить — прощение; проститься — прощание*).

3. EKVIVALENTY ČESKÝCH VERBÁLNÍCH SUBSTANTIV V RUŠTINĚ

Na základě dat z paralelního korpusu InterCorp, verze 8, bylo analyzováno celkem 122 tvarů¹² českých verbálních substantiv na *-ní/-tí*. Do výběru byly zahrnuty nejen originální české texty, ale z důvodu velmi malého rozsahu česko-ruského paralelního korpusu byly zahrnuty i překlady z třetích jazyků (včetně projektu Syndicate)¹³. Daný postup umožňuje v takto malém korpusu dosáhnout vyšší pestrosti z hlediska žánrů, autorského a překladatelského stylu (srov. zastoupení substantiv *odpuštění, vyjednávání* níže). Cílem bylo také v co nejvyšší míře omezit vliv konkrétních lexémů na analýzu a podat obecný přehled o tom, v jaké míře fungují ruská substantiva na *-нue/-тue* jako ekvivalenty českých verbálních substantiv. Pro srovnání např. lemma *odpuštění* má v daném korpusu 39 výskytů, z toho v 24 případech je ekvivalentem substantivum *прощение*; naproti tomu *vyjednávání* má 7 výskytů a ve všech případech je ekvivalentem dějové substantivum *переговор*. Tyto příklady zároveň ukazují problematickost analýzy konkrétních lexémů v korpusu s malým rozsahem: např. lemma

11 S tím, že by vidové sufixy a prefixy měly u dějových substantiv na *-нue/-тue* vidový význam, polemizují i např. Pazalskaja s Tatevosovem (Пазельская — Татевосов, 2008, s. 359).

12 Z náhodně promíchaného vzorku bylo ručně vybráno prvních 115 výskytů a následně byla analyzována i verbální substantiva, která se vyskytovala v rámci analyzovaných vět (tj. v 7 větách se verbální substantivum vyskytovalo dvakrát; viz také potržené substantiva v citovaných příkladech).

13 Z důvodů nutnosti širšího, často i mimojazykového kontextu a z důvodů vyšší chybovosti byl vyloučen subkorpus filmových titulků (Subtitles).

OPEN ACCESS

odpuštění se vyskytovalo v 15 případech v Kunderových textech, pouze ve 2 případech mělo jiný ekvivalent než substantivum *прощение*; *vyjednávání* se vyskytovalo čtyřikrát v Osudech dobrého vojáka Švejka.

Také předcházející ruské studie (Müncho, 1995; Булин, 1967; Коряковцева, 2002 a. d.) byly provedeny především na lexikologickém základě a je možné, že nezachycují preferenci využití těchto substantiv v některých kontextech¹⁴. Poměr náhodně promíchaných tvarů byl 111 na -ní: 11 na -tí; převládaly tvary dokonavého vidu (83 tvarů).

Mezi ekvivalenty v ruštině jednoznačně převládaly tvary **dějových substantiv na -nie/-mie** (celkem 50,8 %, viz příklady 1 a 2). Mírně vyšší zastoupení měly mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv dokonavého vidu (54 % pro české tvary dokonavého vidu, 44 % pro české tvary nedokonavého vidu).

- (1) *Zatímco evropští občané převážně podporují **zavedení** společné bezpečnostní a obranné politiky, většina evropských představitelů dává najevo zřejmý nezájem o její **vytvoření** — naposledy minulý měsíc na jednání Evropské rady.*

*В то время как граждане Европы в основном поддерживают **установление** общей политики в области безопасности и обороны, большинство европейских лидеров продемонстрировали явную незаинтересованность в ее **выработке** — в том числе и на прошедшей в прошлом месяце встрече Европейского совета.*

- (2) *Zatímco akcie mají dividendy, dluhopisy kupóny a domy nájemné, zlato je čistě hra na **zhodnocování** kapitálu.*

*При этом акции имеют дивиденды, облигации — купоны, недвижимость обеспечивает получение ренты, а золото представляет собой игру на **повышение** цены капитала.*

Ve 22 % případů byla ekvivalentem českých verbálních substantiv **ostatní dějová substantiva** v ruštině (tj. s výjimkou substantiv na -nie/-mie). Mezi nimi byla nejčastěji zastoupena substantiva s nulovým sufixem (11 %, viz příklad 3 pro verbální substantivum dokonavého vidu a příklad 4 pro verbální substantivum nedokonavého vidu) a se sufixem -ция (5,7 %, viz 5). Poměrně překvapivé je nízké zastoupení substantiv na -ка (pouze ve 2 případech, viz také příklad 1)¹⁵.

- (3) *Může-li nevyлéčitelně nemocný pacient odmítnout tíživou léčbu s vědomím, že toto **odmítnutí** bude znamenat jeho smrt...*

*Если неизлечимо больной пациент может отказаться от обременительного лечения, осознавая, что его **отказ** означает смерть...*

14 Některé náznaky rozporu mezi frekvencí těchto substantiv ve slovníku a v textech najdeme také v nejednoznačných výsledcích analýzy Pazelské (Пазельская, 2009, s. 68).

15 Nízké zastoupení tvarů se sufixem -ка může souviset se složením textů v paralelním korpusu, dějová substantiva na -ка se často vyskytují v odborném jazyce.

- (4) *Poháněna potřebou nacházet další zdroje obživy, evoluce — jak mikrobů, tak člověka — vyžaduje **posouvání** hranic, vykročení o něco dál než včera nebo vloni. Эволюция — как микробов, так и человека — это **выход** за границы, дальше, чем вчера или в прошлом году, вызванный необходимостью поиска новых источников пищи.*
- (5) *Je načase, aby se američtí a čínští představitelé dohodli na skutečném a životaschopném východisku ze současné krize a přitom plodně prozkoumali možnosti, jak opětovně zahájit jaderné **odzbrojení** na Korejském poloostrově. Теперь пришло время американским и китайским лидерам обсудить реальный и действенный выход из нынешнего кризиса, в то же время продуктивно изучая способы возобновления процесса **денуклеаризации** на Корейском полуострове.*

Mezi ostatními ekvivalenty byly významněji zastoupeny určité tvary slovesné (3 %, viz 6), nedějová substantiva¹⁶ (5,7 %, viz 7) a infinitivy (3,2 %). Okrajově se objevily přechodníky nedokonavého vidu pro česká verbální substantiva dokonavého vidu (1,6 %)¹⁷.

- (6) *Aby se zmírnily závislost na půjčkách u spotřeby i vrtošivý charakter FDI, musí se v regionu po **obnovení** portávků zvýšit míra úspor domácností. Чтобы уменьшить зависимость от заимствования для потребления и капризов притока ПИИ, отечественные сберегательные ставки в регионе должны подняться, как только **поднимется** спрос.*
- (7) *To způsobilo **zadrhnutí** úvěrů a prodloužilo deflaci v závěru 90. let, kdy se centrální vláda snažila vzniklý nepořádek uklidit. Это послужило причиной кредитного **кризиса** и длительной дефляции в конце 1990-х годов, так как центральный банк попытался навести порядок.*

4. ZÁVĚR

V češtině se verbální substantiva tvoří paradigmaticky a, jak ukazují uvedené doklady, jejich tvoření je možné v závislosti na kontextu také u řady sloves (frekvenciativ, iterativ apod.), u kterých konkurují tvary dějových substantiv v užším smyslu (viz *zbytek* — *zbývání*). Verbální substantiva vyjadřují vidové významy a prediktabilně transformují valenční rámeček. V určitém smyslu u nich dochází k posílení sloves-

¹⁶ V těchto případech docházelo často k významovým posunům.

¹⁷ I v těchto případech docházelo k významovým posunům, srov.: *Člověk by doufal, že banky si snad riziko suverénní platební neschopnosti u dluhopisů ve svých portfoliích ošetřili **uzavřením** pojištění. / Можно было бы надеяться, что банки смогут справиться с риском дефолта по облигациям в своих портфелях, **покупая** страховку.* (Příklad je uveden v neupravené podobě).

OPEN ACCESS

ných vlastností díky možnosti pojit se s postfixem *se/si*, který u verbálních substantiv plní řadu stejných funkcí jako u slovesa¹⁸.

V ruštině jsou verbální vlastnosti substantiv na *-nue/-mue* ve srovnání s češtinou oslabeny, především zde existují větší restriktce tvoření, které znemožňují vyjadřovat vidovou opozici u substantivních tvarů. Ovšem jak uvádí Zalizňak, tato substantiva mají těsný vztah „со сложной изменительной парадигмой глагола [которая] лишь немногим слабее, чем связь причастий с личными формами“ (Зализняк, 2007, s. 43). I když v ruštině má na rozdíl od češtiny *-ся/-сь* vždy formu postfixu, substantiva se s tímto postfixem nepojí.

V této souvislosti jsou zajímavé výsledky provedené analýzy, které ukazují, že substantiva na *-nue/-mue* vystupují ve více než polovině příkladů jako ekvivalenty českých verbálních substantiv. Potvrzuje se tak nepřímě jejich specifické postavení v rámci ruských dějových substantiv.

Ruština využívá na rozdíl od češtiny široce neurčité tvary slovesné, naproti tomu v češtině nepatří konstrukce s neurčitými slovesnými tvary k frekventovaným prostředkům¹⁹. Aktivněji jsou v češtině využívána právě verbální substantiva²⁰ a některá participia, tzv. verbální adjektiva. Jsou to tvary, které odpovídají převládajícím kategoriím češtiny, jinak řečeno verbálnost substantiv na *-ní/-tí* neklade formální překážky jejich realizaci jako substantiva: nevyžadují samostatné paradigma jako přechodníky ani nejsou neměnné jako infinitiv. Verbální vlastnosti se u verbálních substantiv projevují především v jejich lexikálním a morfologicko-sémantickém, tj. vidovém a reflexivním, významu a v možnosti nebo naopak nemožnosti pojit se s určitým okolím (fázová slovesa, předložky citlivé na vid, doplnění z valenční struktury slovesa). Žádná z těchto vlastností se ovšem zásadně nevymyká běžným možnostem substantiva, tj. pojí se s předložkami, nikoli spojky, s posesivními a demonstrativními zájmeny, nikoli adverbii. Ani aktanty vycházející z valenční struktury slovesa se svou formou ani umístěním neliší od aktantů běžných substantiv. V rámci substantiv se vymyká pouze připojení reflexivního postfixu *se/si*, který má v této formě analogii pouze u přítomných a minulých aktivních participií. Verbální substantivum v češtině tedy realizuje verbálnost v rámci stávajících (flexivních) možností substantiv.

LITERATURA

- HAVRÁNEK, B. — JEDLIČKA, A. (1960): *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- ISAČENKO, A. V. (1982): *Die russische Sprache der Gegenwart I*. München: Hueber.
- JELÍNEK, M. (1963): Podstatná jména slovesná se zvrtným zájmenem. *Naše řeč*, 46, s. 229–236.
- JELÍNEK, M. (1967): Jména dějová. In: F. DANEŠ — M. DOKULIL — J. KUCHARĚ (eds.), *Tvoření slov v češtině. Odvozování podstatných jmen*. Praha: Academia, s. 562–653.
- KARLÍK, P. (2002): Ještě jednou k českým deverbálním substantivům. In: Z. HLADKÁ — P. KARLÍK (eds.), *Čeština — univerzália*

18 S výjimkou mediopasivu, neosobních funkcí apod. (viz Nádeniček, 2004).

19 S výjimkou infinitivů v rámci složeného predikátu.

20 Viz např. užití českých verbálních substantiv jako ekvivalentů ruských přechodníků (Kocová, 2013, s. 4).

- a specifika 4. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, s. 13–23.
- KARLÍK, P. (2004a): Mikrosyntax českých deverbálních jmen. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 52, s. 71–81.
- KARLÍK, P. (2004b): Mají dějová substantiva slovesný rod? In: Z. HLADKÁ — P. KARLÍK (eds.), *Čeština — Univerzália a specifika 5*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, s. 33–46.
- KARLÍK, P. (2007): Několik drobných poznámek k dějovým jménům. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 55, s. 235–246.
- KARLÍK, P. — NÜBLER, N. (1998): Poznámky k nominalizaci v češtině. *Slovo a slovesnost*, 59, s. 105–112.
- KOCKOVÁ, J. (2011): Ekvivalenty ruských přechodníků sloves dokonavého vidu v češtině na základě paralelních korpusů. In: *Korpusová lingvistika — 1 InterCorp*, Praha: Lidové noviny, s. 251–261.
- KOCKOVÁ, J. (2013): Ekvivalence na základě paralelních korpusů na příkladech přechodníků vidu nedokonavého v ruštině. In: *Lingvistika Praha*, dostupné z: <http://lingvistikapraha.ff.cuni.cz/node/171>.
- KOCKOVÁ, J. (2015): Participia v češtině, němčině a ruštině a jejich vzájemné ekvivalenty na základě korpusové analýzy. In: *Lingvistika Praha*, dostupné z: http://lingvistikapraha.ff.cuni.cz/sbornik/2015/Kockova_LP2015.pdf.
- KOPEČNÝ, F. (1958): *Základy české stavby*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- KOPEČNÝ, F. (1962): *Slovesný vid v češtině*. Praha: ČAV.
- KŘÍŽKOVÁ, H. (1968): Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině. In: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české III. O ruském slovese*. Praha: Academia, s. 134–135.
- Mluvnice češtiny II* (1986): Praha: Academia.
- MÜNCH, A. (1995): *Studien zu Bildung und Gebrauch von Nomina Actionis im modernen Russisch*. Münster: LIT.
- MÁDENÍČEK, P. (2004): Několik postřehů k vnitřní struktuře a mikrosyntaxi verbálních substantiv podle SYN2000. In: P. KARLÍK (ed.), *Korpus jako zdroj dat o češtině*. Brno: Masarykova univerzita, s. 127–133.
- Nový encyklopedický slovník češtiny online* (2017). Dostupné z www.czechency.org.
- PANEVOVÁ, J. (2002): K valenci substantiv (s ohledem na jejich derivaci). In: *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 61, s. 29–36.
- PAZEESKAJA, A. (2012): Verbal prefixes and suffixes in nominalization: Grammatical restrictions and corpus data. In: A. GRØNN — A. PAZELSKAYA (eds.), *The Russian Verb*. Oslo Studies in Language 4 (1), s. 245–261.
- Příruční mluvnice češtiny* (1995). Praha: Lidové noviny.
- STRAKOVÁ, V. (1980): K morfosémantické analýze substantiva verbálního (na materiále češtiny a ruštiny). In: *Studie ze slovanské jazykovědy*, 3, Praha: ČSAV, s. 63–106.
- СТЕНЛІКОВА, Л. (2010): *Morfosyntaktické vlastnosti deverbálních jmen na -ní/-tí*. Disertační práce, FF MUNI, dostupné z: http://is.muni.cz/th/12772/ff_d/>.
- ŠMILAUER, V. (1972): *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN.
- VESELOVSKÁ, L. (2001): K analýze českých deverbálních substantiv. In: Z. HLADKÁ — P. KARLÍK (eds.), *Čeština — univerzália a specifika 3*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, s. 11–27.
- Булин, П. В. (1967): О лексических значениях отглагольных имен существительных. *Ученые записки Вологодского государственного педагогического института*, II/33, s. 5–16.
- Булатова, Л. Н. (1957): Отглагольные существительные на -ние, -тие в русских говорах. *Труды института языкознания АН СССР*, 7, s. 291–366.
- Виноградов, В. В. (1947): *Русский язык*: Москва, Ленинград: Учпедгиз.
- Зализняк, А. А. (2007): Связь отглагольных существительных на -ние, -тие с глагольным видом. *Terra balcanica. Terra slavica*, 9, s. 43–51.
- КОРЯКОВЦЕВА, Е. И. (2002): Русские nomina actionis: особенности деривационной комбинаторики. In: S. MENGEL (ed.), *Slawische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik*. Münster: LIT, s. 343–354.

- Левин, В. Д. (1941): Имена действия в русском языке. *Ученые записки Ивановского государственного педагогического института*, s. 5–31.
- Митрофанова, О. Д. (1973): Отглагольные существительные в научных текстах. *Филологические науки*, 5, s. 54–65.
- Моисеев, А. И. (1987): *Основные вопросы словообразования в современном русском литературном языке*. Leningrad: Изд. Ленингр. университета.
- Пазельская, А. Г. — Татевосов, С. Г. (2008): Отглагольное имя и структура русского глагола. In: В. А. Плунгян — С. Г. Татевосов (ed.), *Исследования по глагольной деривации*. Moskva: Языки славянской культуры, s. 348–380.
- Пазельская, А. Г. (2009): Модели деривации отглагольных существительных: взгляд из корпуса. In: *Корпусные исследования по русской грамматике*. Пробел, s. 65–91.
- Пешковский, А. М. (1959): Глагольность как выразительное средство. In: *Избранные труды*. Moskva: ГУПИМП РСФСР.
- Хохлачева, Н. В. (1962): Индивидуальное словообразование в русском литературном языке XIX в. (имена существительные). *Материалы и исследования по истории русского литературного языка*, 5, s. 166–182.

PRIMÁRNÍ ZDROJE

- InterCorp, verze 8: Rosen, A. — Vavřín, M.: *Korpus InterCorp — čeština, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- Syn 2005: Čermák, F. — Doležalová-Spoustová, D. — Hlaváčová, J. — Hnátková, M. — Jelínek, T. — Kocek, J. — Kopřivová, M. — Křen, M. — Novotná, R. — Petkevič, V. — Schmiedtová, V. — Skoumalová, H. — Šulc, M. — Velíšek, Z.: *SYN2006PUB: korpus psané publicistiky*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2006. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- Syn 2006pub: Čermák, F. — Doležalová-Spoustová, D. — Hlaváčová, J. — Hnátková, M. — Jelínek, T. — Kocek, J. — Kopřivová, M. — Křen, M. — Novotná, R. — Petkevič, V. — Schmiedtová, V. — Skoumalová, H. — Šulc, M. — Velíšek, Z.: *SYN2006PUB: korpus psané publicistiky*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- SYN2000: Čermák, F. — Blatná, R. — Hlaváčová, J. — Klímová, J. — Kocek, J. — Kopřivová, M. — Křen, M. — Petkevič, V. — Schmiedtová, V. — Šulc, M.: *SYN2000: žánrově vyvážený korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>